

ISTORIA MILENARĂ A SÂRBILOR DIN BANATUL ROMÂNESC (PRIN PRISMA MANUSCRISELOR, TRANSMPTURILOR ȘI A NOTELOR DIN PERIOADĂ ANILOR 1010–1954)

Lucrarea scoate la lumină primele atestări privind prezența sârbilor în Banatul românesc, având la baza 18 documente manuscrite, nepublicate până în prezent, prezervate în Arhivele carașovenești (Arhivele Birta, fondul feudal *Balcani*). Ele reflectă situația reală de pe teren, cf. notelor, transumpturilor și a manuscriselor originale, coroborate cu unele consemnări ale Mitropoliei ortodoxe și a Țării Banatului din Timișoara, aferente perioadei amintite. Au fost evidențiate doar documentele în care este atestată explicit existența sârbilor pe aceste teritorii, respectiv evenimentele legate de prezența și acțiunile lor în Banatul românesc din Evul Mediu târziu. Pentru evidențierea tranziției din țara lor de origine în actualele teritorii, atunci când a fost cazul, au fost inserate și alte manuscrite din arhiva, pentru a se sublinia astfel ideea de bază – prezența milenară a sârbilor în Banatul românesc. Comentariile asupra unor acțiuni ale acestora – bune sau rele – sunt defective, scopul lucrării fiind unul strict de atestare documentară. Ca metodă de lucru, la finalul lucrării a fost redată copia originalului, la o rezoluție care să permită valorificarea sa ulterioară, textul fiind transcris, transliterat și tradus în limba româna literară. S-au dat și elementele de bază ale suportului de scris – materialul folosit pentru redactare, dimensiunea colii (în mm), numărul de pagini, considerații sigilografice (caracteristicile de mobilare ale sigiliului) și semnătura manuscrisului. Pe fondul spațiului extrem de limitat ce ne-a fost pus la dispoziție de către editor, o descriere *in extenso* va putea fi realizată într-una din edițiile viitoare ale revistei. Materialul de față se axează strict pe latura documentară a problematicii din lucrare.

Cuvinte cheie: Aton, Birta, Brancovici, Caransebes, Morisena, Mures, Serbia, Țârvia.

Prezența sârbilor în Banatul românesc este foarte veche, lucrarea de față prezentând câteva documente și manuscrite care privesc nemijlocit marile migrații ale sârbilor de-a lungul timpului. Manuscrisele defective - pierdute sau distruse - au fost suplinite prin probe indirecte, transumpturi, note și consemnări

¹ birtaioan@gmail.com

² Proiect finanțat de Asociația Românilor din Balcani, în cadrul proiectului științific „Prezervarea ființei naționale a Sârbilor” și realizat în cadrul proiectului Centrului de cercetări științifice al U.S.R. *Istraživanje kulture i istorije Srba u Rumuniji*.

care se referă la perioadă enunțată, consemnate în manuscrisele redactate de dascălii și învățații vremii: Domaschin Udrea, Pavel Balea, Ianăș Balint, Ion Opra, Ianăș Dărăuș, ceva mai târziu egumenul Pamfilie sau în alte izvoare de arhivă.

În lucrare sunt prezentate doar elementele relevante tematicii de lucru.

1. Arătare

Manuscrisul este arhivat sub signatura 1504/1699 și conține un total de 6 file, respectiv 12 pagini, ultima pagina fiind goală (albă). Dimensiunile hârtiei sunt de 350 mm x 250 mm, iar ale sigiliului oval, aplicat pe prima fila, de 40 mm x 25 mm.

Restul de manuscrise aparțin signaturilor 1505/1696 (aferent anilor 1286-1696), 1530/1697 (aferent anilor 1400-1697), 1608/1707 și 1529/1738.

Transcriere

1	Дѣспрь сѣ ѡдѣспри ала ѡетропо	7	пѡдннѣ есте цинца лѣ ши лѣзѡтъ	13	фѣръ вѣрѣ лѣ
2	ана Шедисварн шале Цѣри Ђѣнатѡѡѡн	8	вѣдерѣ оженѣскѣ слабѣ а прѣнѣре	14	ши ац скѣне ѣ анѣ 699 ѣ лѣна
3	дѣспрь кѡнѡторн лор ши даннае	9	ѣ лѣтѣнерн лѣ вѣрѣца ѡетропе	15	лѣ сепѣтеѣвѣне ѣ Каранѣвеш
4	ѣ ор фѣлѡт прѣлѣѡ фала ѡаѡ ѣ	10	лѣрѣ Прѣсѣлѣчен еписѡопан Гѣра	16	ѣѣ дасѡлаѣ Доѡасѡин Ђѡра
5	вѣданѡнѡн ши кѣ лѣзѡторѣ лѣ	11	сѣ сѡнѣрѡтѣ лѣнѣнѣре ши ерѡлѣ		
6	Дѣнѣзѣѣ тоѡѡн ац пѡтѡт дѣрѣ	12	ре рог прѣлѣтѣ ѣ ац грѣшнѡт		

Transliterare

Arătare dăspră sf. mănăstiri alu metropolia Temisvari ș-ale Țării Bănatului, dăspră ctitorii lor și daniile ce or făcut, prăcum fala m-am învrednicit, și cu ajutorul lui Dumnezeu tocmi am putut. Dară puțină este știința mea și îngustă, vedere omenească slabă a privire în întuneric, dăvreme mortea. Iară Presfinției Episcopai Gherasie smirită închinare, și iertare rog prântu ce am greșit, fără vrerea mea. Și am scris în anu 1699, în luna lui septembrie, în Caransebeș. Eu, dascălu Domaschin Udrea.

Traducere

Situația mănăstirilor, a ctitorilor și daniilor făcute de aceștia, aparținând Mitropoliei Timișoarei și Țăra Banatului, pe care cu onoare și cu ajutorul domnului am putut a o întocmi.

Dar, puține și limitate sunt cunoștințele mele, iar vederea ochilor slabă spre a putea citi și scrie pe întuneric, și devreme moartea.

Mă închin cu smerenie preasfântului Episcop Gherasie și-l rog să mă ierte dacă cumva, fără voia mea am greșit la scrierea textului.

Redactat la Caransebeș, în luna septembrie a anului 1699. Domaschin Udrea, dascăl.

anii 1242 au spart-o tătarii, iară după aia chinejii dîn Munar și Zădărlac au făcut o beserecă de lemn, ș-au vinit acolo un călugăr dîn Țărvia dă s-au așezat. Iară la anii 1539 arhimandritul Ioasaf Milutinovici au început zidirea nouă a mănăstirii, ș-au astrîns mili¹² dă la toți chinejii satelor, și dă la Vodă Radu alu Țara Rumânească ajutor greu au căpătat. Și s-au aciuit sârbii, în astă mănăstire.

Traducere

În anul 1206, Anca, fiica castelanului Pota din Timișoara, murindu-i toți cei patru copii, zidește la Isău, pe propria moșie, o mănăstire cu hramul Adormirii Maicii Domnului, unde va sluji alături de alte patru călugărițe. În anul 1242 tătarii au dărâmat mănăstirea, după care feuzii din Munar și Zădărlac construiesc o bisericuță de lemn, la care va sluji un călugăr, venit din Serbia. În anul 1539, arhimandritul Joasaf Milutinovici, din daniile feuzilor și a oamenilor din satele lor de baștină, începe construcția unei noi mănăstiri, primind un ajutor substanțial din partea lui Vlaicu Voda a Țării Românești. În această mănăstire s-au adăpostit sârbii.

7. Mănăstirea Mesiciului

Transcriere

1	Иѣспитиѣ Месичѣви	6	рѣ шаѣ ошорѣт прѣ нгѣинна Ярсене кѣ прѣ ан 3	11	деспота Јоан Бранкович кѣ влѣдика Максим карас
2	ѣа анн 225 аѣ винит ла ѣѣспитиѣ Хинандар	7	кѣлѣгѣри ла анн 261 кинези аѣ прѣзидит ѣѣ	12	аѣ фост фрате аѣ прѣзидит ѣѣспитиѣ дарѣ ла
3	дѣ ла Сфетлагора нгѣинна Ярсене Богдан ши кѣ	8	ѣспитиѣ шаѣ аѣѣс нгѣинна Ялекене дѣ ла ѣѣ	13	анн 553 тѣрѣн аѣ арѣ шаѣ прѣлѣдит аѣспѣ ѣѣѣѣ
4	кинези 14 кѣ тѣтѣе сателе арѣ аѣ Зидит ѣѣспити	9	ѣспитиѣ ѣдрѣсѣди дарѣ ѣѣспитиѣ аѣ фост	14	тѣре арѣ ла анн 572 кинези аѣ прѣзидит ѣѣѣѣ
5	рѣ Месичѣнѣ арѣ ла анн 242 шѣлѣри аѣ спарт ѣѣспити	10	Зидитѣ	15	тѣрѣ ши ѣ сѣ ѣѣне пѣѣѣ аѣн нѣѣѣ кѣ нгѣинна
			дѣ лѣѣн ши тѣре сѣѣ спрѣкат арѣ ла анн 494	16	Пѣѣѣѣтѣе ши 2 кѣлѣгѣри

Transliterare

La anii 1225 au vinit la mănăstirea Hilindar dă la Sfeta Gora igumina Arsenie Bogdan și cu chinejii 14, cu tote satele lor, au zidit mănăstirea Mesiciului. Iară la anii 1242 tătarii au spart mănăstirea, ș-au omorât pră igumina Arsenie, cu pră ai 3 călugări. La anii 1261 chinejii au prăzidit mănăstirea, ș-au adus igumina Alexie dă la mănăstirea Odrului, iară mănăstirea au fost zidită dă lemn și tare s-au stricat. Iară la anii 1494, despota Ioan Brancovici, cu vlădica Maxim, care-le au fost frate, au prăzidit mănăstirea, dară la anii 1553 turcii au ars ș-au prăpădit astă mănăstire. Iară la anii 1572 chinejii au prăzidit mănăstirea și ea să ține pînă azi, numa cu igumina Pafnutie și 2 călugări.

Traducere

În anul 1225 de la mănăstirea Hilindar - Muntele Sfânt¹³ - la Mesici va veni egumenul Arsenie Bogdan, împreună cu 14 feuzi din satele locuite de aceștia, și

¹² (pl.) Danie.

¹³ Athos (Grecia).

Transliterare

Mănăstirea Vodiței. La anii 1371 Vodă Vladislav alu Vlaicu alu Țării Rumânești au dat cheltuială călugărului Nicodem să zidească mănăstirea Vodiței, cu hram sftul Antonie. Ș-au așezat igumina pră Nicodem, ș-au înzestrat-o cu mare bogăție. La anii 1391, cneazul Lazăr Sârbu face danie zece sate dîn Țârvia, iară dupa aia toți banii, și juzii și chinejii au făcut danii frumoase astei mănăstiri. Iară episcopa Meediei aci au avut scamn. Iară la anii 1660, sârbii au loat mănăstirea, dară episcopa Ioan alu Caransăbeș au făcut iară rânduială acolo, ș-au așezat igumina pră Andrei Berbu, la anii 1669. La anii 1673 tătarii au ars mănăstirea cu tot cu beserecă, ș-au omorât 4 călugări, iară d-ailalți au fugit la Mrăcunia și mănăstirea au rămas în păragină.

Traducere

În anul 1371, Vlaicu Vodă, domnitorul Țării Românești, l-a însărcinat pe călugărul Nicodim să zidească mănăstirea Vodiței, cu hramul Sfântului Antonie, ocazie cu care îl va ridica pe acesta la rangul de egumen, înzestrând mănăstirea Vodița cu mare fast.

În anul 1391, cneazul sârb, Lazăr, donează acestei mănăstiri 10 sate din Serbia, după care toți dregătorii, judecătorii și feuzii vor face și ei donații consistente mănăstirii. Vodița devine sediul episcopiei de Mehadia. În anul 1660, sârbii vor ocupa mănăstirea Vodița, dar episcopul Ioan al Caransebeșului, va face din nou ordine, numindu-l în anul 1669 drept egumen pe Andrei Berbu. În anul 1673 tătarii incendiază mănăstirea și biserica, ucigînd patru călugări, restul reușind să fugă la mănăstirea Mrăcunia. De atunci mănăstirea rămâne în paragină.

10. Mănăstirea Sângeorzului - Transcriere

1	Игуменъ Свѣтоуданъ	5	Алѣксѣи Крътъманъ дѣ ла банѣ Свѣтоуданъ Болѣ	9	сѣ маре мѣстеникъ Георге ла ани 650 игумина
2	ла ани 389 игумина Шедосие дѣ ла мѣстеникѣ	6	Ивритъ азъ Църнъ Рѣдѣнцинъ ла ани 487 деспота	10	Иосифъ азъ пѣсѣ даѣ Зѣгърѣнни томиѣ бесерека
3	Керопотамъ дѣ Срепагора азъ винни дѣ азъ	7	срѣ Ионъ Бранковитъ азъ прѣзидниѣ бесерека шаѣ	11	прѣ Зѣгравѣла Леонтинъ Иѣсѣла мѣстеникѣ
4	Зидниѣ мѣстеникѣ прѣ Бързѣва ла Свѣтоудъ мѣ	8	донти мѣстеникѣ тои мѣ хралѣзъ вѣки азъ	12	сѣ църне мѣ игумина Пѣдѣфанѣ ши 5 кѣлѣгѣри

Transliterare

Mănăstirea Sângeorzului. La anii 1389 igumina Teodosie, dă la mănăstirea Xeropotam dîn Sfeta Gora au vinit, dă au zidit mănăstire pră Bârzava, la Sîngiorz, cu ajutor căpătat dă la banu Sevrinului, Vodă Mircea alu Țării Rumânești. La anii 1487 despota sârb Ioan Brancovici, au prăzidit besereca, ș-au înnoit mănăstirea tot cu hramu vechi alu sf. mare mucenic Gheorghe. La anu 1650 igumina Iosif au pus d-au zugrăvit toată besereca, pră zugravul Leontin. Acuma mănăstirea să ținѣ cu igumina Pamfilie și 5 călugări.

Traducere

În anul 1389, sosește de la mănăstirea Xeropotam de pe Muntele Sfânt, egumenul Teodosie, zidind o mănăstire la Sângeorz, pe malul Bârzavei, ajutat

fiind de banul Severinului și Mircea Vodă, domnitorul Țării Românești.

În anul 1487, despotul sârb, Ioan Brancovici a reconstruit biserica și a renovat mănăstirea, păstrând hramul vechi – cel al marelui mucenic Gheorghe.

În anul 1650, egumenul Iosif îl însărcinează pe zograful Leontin cu lucrări de iconografiere a întregii biserici.

Rânduială mănăstirii se ține astăzi cu egumenul Pamfilie, care este ajutat de cinci călugări.

11. Mănăstirea Voiloviței - Transcriere

1	Иѡѡспирѣ Боналовиѣн	4	попа сре Јован Бранковиѣт аз нѡс даѡ Зи	7	Бидни арѣ ла ани 597 ѡѡспирѣ аз фосп
2	Прѣспѣ дѣрѣѡѡспирѣ бесереѣн бекн дѣ	5	дипп бесерекѣ ноѡѡ ши ѡѡспирѣ Бонаовн	8	арсѣ дѣ пѣѡпани ши нѡс саѡ ѡан прѣЗидипп
3	Бонала даѡ бѣнѣшница йнка ла ани 488 дес	6	ѡен шаѡѡ ашеЗат нѣЗидина прѣ Алексне дѣ ла		

Transliterare

Mănăstirea Voiloviței, Prăstă dăramăturile besericii vechi dîn Voila, alu bănășița Anca, la anii 1488, despota sârb, Ioan Brancovici, au pus d-au zidit beserecă nouă și mănăstirea Voiloviței. Ș-au așezat igumina pră Alexie dă la Vidin. Iară la anii 1597 mănăstirea au fost arsă dă tătari și nu s-au mai prăzidit.

Traducere

Mănăstirea Voiloviței,

Peste dăramăturile bisericii vechi din Voila, proprietatea bănășiței Anca, în anul 1488 despotul sârb Ioan Brancovici dispune construirea la Voiloviță a unei noi biserici precum și a unei mănăstiri. Ca egumen al acstei mănăstiri este numit Alexie de la Vidin. În anul 1597 lăcașul este incendiat de tătari, și de atunci n-a mai fost refăcut.

12. Mănăstirea Cusiciului - Transcriere

1	Иѡѡспирѣ Кусичѡвѡн	4	ѡеѡе кинѣжѡлар Анкѡѡ Болдѣ ши Сава РѣЗнѡѡ	6	дѣ Цѣрѡла ла ани 624 пѣѡпани аз арс
2	Йа ани 438 кнѣЗѡа Милан аз Зѣдипп ѡѡѡѡ	5	шаѡѡ ашеЗат дѣ аспѣ ѡѡспирѣ кѣѡѡѡѡн срен	7	ѡѡспирѣ ши нѡс саѡ ѡан прѣЗидипп.
3	пирѣ ла Кусичн прѣ кеѡѡѡѡѡѡ ѡѡн ши кѡѡ бѡѡ				

Transliterare

La anii 1438 cneazul Milan au zidit mănăstire la Cusici, pră cheltuiala lui și cu brațele chinejilor Iancu Boldea și Sava Răuncu. Ș-au așezat în astă mănăstire călugării sârbi dîn Țărvia. La anii 1624 tătarii au ars mănăstirea și nu s-au mai prezidit.

Traducere

În anul 1438, cneazul Milan va construi mănăstirea de la Cusici, în regie proprie, având mână de lucru asigurată de feuzii Iancu Boldea și Sava Răuncu. În această mănăstire au slujit călugării sârbi, veniți din Serbia. În anul 1624 tătarii incendiază mănăstirea, iar de atunci, această n-a mai fost reclădită.

Au venit până și de ziua nașterii Maicii Domnului, au năvălit în mănăstire și în biserică, au spart sfântul altar, furând totul: potirul, sfeșnicele, hainele preoțești. Au făcut mascaradă, pângărind până și sfântul altar. Așa ceva nu s-a mai pomenit, astfel de fărâdelegi nici tătarii și nici turcii n-au comis.

L-au ucis pe fratele Ilie și pe ieromonahul Alexie. Din aceste motive, nu mai putem rămâne aici, ne vom muta la Șaia. Îți cerem iertare și sărutăm mâna ta dreaptă.

Redactat în Caransăbeș, luna lui septembrie, ziua 23 a anului 7117 (= 1608).
Egumenul Gavrilă.

15. Pomialnicul lui Domaschin Udra din anul 1696 (pag. 3) - Transcriere

1	Метрополита Неофит	10	аѣн прѣстъ епископи Карансьевш Месана	19	рип еа дѣсѣцѣнаре епископилаор срен шаѣ
2	д: 606 п: 612 ф Шедисвара	11	Бриѣцѣ Липа ши Бечкерек ¹⁷	20	поронити съ нѣн аскѣпѣ нилѣ прѣ аа
3	Архиепископа Висарѣон	12	Метрополита Баснае аа донѣ	21	нѣла тоци съ рѣѣѣ аа локѣрѣне лор
4	аа лѣн 676 рѣдѣсѣ скалицѣ Бриѣцѣѣѣн кѣ аѣ	13	Метрополита Шедисварѣ Липѣн ши тѣо	22	епископа Јсаа Динаковѣт
5	Карансьевш дѣтрѣна	14	тѣ Цара Бѣнатѣѣѣн д: 690 † 694 ф Ше	23	аѣѣ Шедисвара ши Јенополѣнѣн дѣтѣ
6	епископа Ниѣгана	15	дѣсвара 691 кѣд аѣ венити спѣн кѣ	24	ф Бечкерек д: 694 оѣѣ сренлаор шаѣѣ дѣтѣ
7	684 – 687	16	кѣ патриарѣсѣ лор Јерѣнне вѣстѣг та	25	ратѣ дѣ Бѣѣѣ еа аѣ дѣн фѣстѣ аа
8	Метрополита Баснае дѣтрѣна	17	ре саѣ нѣѣѣѣѣт кѣ кѣрѣѣѣ кѣтѣрѣ	26	Карансьевш дарѣ аѣ пѣскѣтѣ
9	688 Метрополита Шедисварѣн ши Севѣринѣѣ	18	срен ши дѣтѣратѣѣ Лѣопѣдѣѣ аѣ оп		

Transliterare

Metropolita Neofit, d: 1606 p: 1612 în Temisvara.

Arhiepiscopa Visarion la anii 1676 rânduie scamnu Vârșățului cu alu Caransăbeș într-una. Episcopa Mihail, 1684 – 1687. Metropolita Vasile întâiu, 1688 metropolita Temisvari și Sevrinului prăstă episcopii Caransăbeș, Meedia, Vârșăț, Lipa și Becicherec. Metropolita Vasile al doilea, Metropolita Temisvari, Lipei și toată Țara Bănătuului. d: 1690 p: 1694, în Temisvara 1691, când au venit sârbii cu cu (sic!) patriarha lor, Arsenie, beteag tare. S-au înălțat cu curaj cătră sârbi. Și împăratul Leopoldus au oprit el înscămnare episcopilor sârbi, ș-au poroncit să nu-i asculte nime pră aia, numa toți să rămână la locurile lor.

Episcopa Isaia Diacovici, alu Temisvara și Ienopolisei, începe în Becicherec d:1694 omu sârbilor ș-alu împăratu dîn Beciu. El au mai fost la Caransăbeș, dară au plecat.

Traducere

Neofit, mitropolit de Timișoara între anii 1606 – 1612.

Arhiepiscopul Visarion unește în anul 1676 episcopiile Vârșățului și Caransebeșului într-una singură. Episcopul Mihail, domnește între anii 1684-1687. Mitropolitul Timișoarei și al Severinului, Vasile I-ul, domnește peste episcopiile Caransebeș, Mehadia, Vârșăț, Lipova și Becicherec (între anii 1688).

¹⁷ Aici scriitorul confundă B (B) latin cu V (B) chirilic

Primul episcop înscăunat la Caransebeș a fost Gherasie din Mehadia, episcop al Caransebeșului din anul 1509. În anul 1526 acesta moare la Vodița, unde era surghiunit din anul 1513²⁰, deoarece a refuzat să arunce anatema peste iobagii creștini răzvrățiți sub Gheorghe Doja împotriva craiului Ardealului, Ioan de Zapolia. În anul 1515 este consemnată chiar și o tentativă de asasinare a episcopului Gherasie²¹.

Episcopul Partenie moare în anul 1553, mâhnit după înrobirea de către turci a creștinilor.

Episcopul Pamfilie, care a domnit și peste episcopatul Mehadia, moare în anul 1560.

Transcriere

1	Метрополита Данил	10	Метрополита Антоние	19	кълат ла анн 594 сътръ тврнн шн саз
2	д: 405 п: 428 ф Паланка Шејнсвара	11	562 ф Шејнсвара	20	бѣтѣм витежи даръ ла уриѣ ла сѣ
3	Метрополита Нифон	12	Модор епископа Шејнсвара	21	Лане аѣтъ чепатѣ Бечкерекѣлѣн
4	но фест слобода аста ф Шејнсвара нѣдла аз	13	аз стац ф Шејнсвара даръ нѣ	22	паша Ласан ааз бирѣнн шн прѣ с
5	спат топ ла Партош шаз цврѣнн 453 есте	14	саз аѣѣас кѣ тврнн саз дит кѣ кранѣа	23	пископа Модор ааз жѣдѣнн дѣ вѣѣ
6	бѣангѣла азн ла цаѣ Партош	15	ѣдѣлазѣнн шн кѣ епископа Доѣан ааз	24	аѣъ аз епископа Доѣан ф бѣѣтане
7	Метрополита Јосиф	16	Карансѣвеш шн кѣ банѣ Паламнѣ шн кѣ	25	наѣ тѣнѣт капѣа шн аѣѣрдон епис
8	д: 526 аз спат топ ла Партош пѣѣ ла цѣо	17	банѣа саба ааз срен шн кѣ аѣнкѣа Ла	26	копн витеж аз пѣрѣнн
9	рѣе † 550 нѣ сѣ Јосиф ѣла нѣѣ	18	лаѣѣр шн кѣ кѣнежн шн кѣ аѣцн саз рѣс		

Transliterare

Metropolita Danil, d: 1405, p: 1428, în Palanca Temisvari.

Metropolita Nifon n-o fost slobod a sta în Temisvara, numa au stat tot la Partoș. Ș-au murit 1453, este Evanghelia lui la mănăstirea Partoș. Metropolita Iosif, d: 1526, au stat tot la Partoș, pînă la moarte † 1550. Nu Sf. Iosif cel nou. Metropolita Antonie, 1562 în Temisvara. Todor, episcopa Temisvari, au stat în scamn în Temisvara, dară nu s-au înțăles cu turcii, s-au dat cu craiul Ardealului și cu episcopa Doțian alu Caransăbeș, și cu banul Palatici, și cu banul Sava alu sârbi, și cu Iancul Halabur. Și cu chineji, și cu alți s-au răsculat la anii 1594 cătră turci, și s-au bătut viteji, dară la urmă, la sf. Ilie, lângă cetatea Becicherecului, pașa Hasan i-au biruit. Și pră episcopa Todor l-au jupuit dă viu, iară lu episcopa Doțian în bătaie i-au tăiat capul. Și amândoi episcopi viteji au pierit.

Traducere

Mitropolitul Daniil a domnit în Palanca Timișoarei între anii 1405 – 1423.

Mitropolitul Nifon n-a primit aprobarea de transfer la Timișoara, ca atare s-a mutat la Partoș, unde a și murit în anul 1453. La mănăstirea Partoș se află și evanghelia sa. Mitropolitul Iosif a stat la Partoș din anul 1526 și până în anul

²⁰ La conversia anilor din calendarul iulian la cel gregorian, scriitorul nu ținea cont de data exactă a redactării manuscrisului, scăzând peste tot 5508 ani inclusiv la manuscrisele redactate între 1 septembrie – 31 decembrie (v. Birta, Afurisania).

²¹ Nr. inv. 1424/04.08.7023 (= 1515).

Verso: La Presfția Vladica Moisă în Vârșăț.

Traducere

Preasfinției și milostivei Tale Vlădicești, cu smerenie și umilință sărutăm mână cea dreapta. Confirmăm știrea despre prădarea mănăstirii Mrăcunia din noaptea de sfântul Gheorghe. Astfel, călugării au fost treziți de gălăgie la poartă mănăstirii, care a fost aruncată în aer. După care atacatorii au năvălit cu mare vacarm peste călugări, omorându-i pe toți cu săbii. Doar călugărul Ilie, care s-a ascuns în pivniță, a scăpat. Au prădat apoi toate odoarele bisericii, luând și toate încăsările cu ei, după care au aprins biserica, de n-a mai rămas nimic din ea. Iar din mănăstire au rămas doar zidurile. Dar chiar și acestea au căzut, pentru că au băgat praful de pușca sub poartă și sub turnul bisericii, astfel că totul s-a năruit. Preasfinția Ta trebuie să mai știe că atacatorii erau îmbrăcați ca tătari, dar fratele Ilie i-a auzit vorbind între ei sârbește. Și să știi că exact așa s-a întâmplat la mănăstirea Mrăcuniei. Sărutăm mână dreapta a Preasfinției Tale. Redactat la Mehadia în ziua de 15 Mai a anului 1715. Protopopul Ion din Mehadia.

Verso: În atenția Preasfinției Sale Moise, vlădică Vârșetului.

17. Scrisoarea protopopului Iovan din Lugoj către popa Mărgărint din Budinți

Signatura 1529/4 iunie 1738. Dimensiunile manuscrisului: 360 mm x 206 mm. Scris în grai bănățean. Depeșa a fost transmisă în regim secret, cu sigiliul de închidere (este distrus în totalitate).

Transcriere

1	Кѣтърнѣ фратѣ	10	къ стоянѣ ши къ твѣнѣя	19	ши винѣ ши но понѣдѣни
2	Ѣфаѣ къ матѣ дѣсѣ топѣ	11	ши къ тѣаць аѣци ши торь	20	⟨нѣ⟩та тѣаѣтъ ѣпѣдѣни прѣ
3	лъпѣдѣти пѣнѣ ла Чинѣшѣора	12	притѣтъ еинѣ ши нятъ ѣ	21	⟨ла⟩ сорѣ ѣя
4	къ кѣѣ ѡ атъ паѣкапѣ ноѣ ѣѣ	13	цѣлѣсъ дѣ тоѣѣ нѣта къ	22	Ѣзѣсъ съ нѣцинѣѣ
5	Ѣгоѣжѣ ѡ паѣкапѣ ши	14	Бѣѣдѣка лѣорѣ нѣ нѣтѣст-	23	Пѣпа Іѣванѣ
6	нѣтѣнѣ къпѣръ нѣн ши прѣ Бѣсо-	15	ѣкътъ къ цѣнѣ къ срѣн	24	Ѣгоѣжѣ Іѣни 4 738
7	ци лѣтъ трѣтътъсъ дѣ лѣкъ крѣд	16	лѣн нѣ къ нѣн	25	Verso:
8	ко ѣѣнѣсъ ла вѣрѣѣ	17	Шѣти вѣѣн трѣтънѣтъ топѣ	26	Кѣтърнѣкѣлѣни Пѣпа Мѣргѣрѣнтѣ ѣ Бѣдинѣци
9	Ѣѣ ла Чинѣшѣора атъ вѣрѣнѣтъ	18	ѣтътъ ѣѣсъ дѣ ла Чинѣшѣора		

Transliterare

Cucearnice frace,

Află că m-am dus tot lăpădaci până la Cimișoara, că cînd am plecat io dîn Logoj, o plecat și Irmia cătră noi. Și pră Văsoți l-am trâmăs dă loc, cred c-o agiuns la vreme. Io la Cimișoara am vorbit cu Stoian și cu Muncea și cu mulți alții, și m-or primit bine, și ne-am înțăles dă toace, numa cu Vlădica lor nu ne-amesecăm, că ține cu sârviu lui, nu cu noi. Ș-acı v-ăți trămit tot ce-am adus dă la Cimișoara, și vin și io poimâni, numa m-abat înfîni pră la soru mea. D-zău să ne-agiuce, Popa Iovan. Logoj, Juni 4, 1738. Verso: Cucearnicului Popa Mărgărint în Budinți.

Traducere

Cucernice frate,

Te anunț pe această cale că am plecat direct spre Timișoara, pentru că după plecarea mea din Lugoj, Irimia plecase deja spre noi. Și pe Văsiuț l-am trimis de îndată, sper că a ajuns la timp.

La Timișoara am purtat discuții cu Stoian, cu Muntean și cu mulți alții. Toți m-au primit cum se cuvine, am căzut de acord în toate cele discutate, dar cu vladica lor nu ne vom amesteca, pentru că el ține cu sârbii lui, nu cu noi.

Îți trimit cu această ocazie tot ce am adus de la Timișoara, iar poimâine voi ajunge și eu, dar mai întâi vreau să mă abat pe la sora mea.

Dumnezeu sa ne ajute. Popa Iovan. Redactat la Lugoj, în ziua de 4 iunie 1738.

Verso: Cucernicului popa Mărgărint din Budinți.

18. Minunile Sfântului Iosif cel Nou din Partoș

Manuscrisul conține 23 de pagini (ultima pagina este albă). Signatura 1634/1748. Prevăzut cu sigiliul rotund de ceară, mobilat în centru cu o cruce flancată de doi heruvimi, având inițialele Г și (G și T). În partea de jos a sigiliului cu diametrul de 40 mm, păstrat intact, sunt imprimite literele C M (S și M = sfântă mănăstire), dedesubtul fiind prevăzut cu literele ce denumesc acest lăcaș monahal: ПАРОШ (Partoș).

Se redau, ca relevante, paginile 20 și 21.

1	Павелъ Греку дѣ Шинтишара сас	10	шн де оатени дѣпъ чѣ орь апринсь тѣан	19	шас оторѣшъ 5 къласгъри таръ спарецъ
2	виндекашъ ла тортѣшъ ас сѣ Јосифъ	11	тѣаме къши Ѡ Парпошь шас оторѣшъ	20	къс аци 4 фракъ ши къ 18 фетноаре дѣ
3	дѣ тѣ тѣан грозавъ боалъ карѣ сѣ къѣтъ аспѣръ	12	2 оатени шас прѣдъласниъ о тѣсацитѣ дѣ	21	самъ карѣсѣ фѣшнѣ Ѡ тѣлѣспирѣ ка сѣ
4	Јарѣ Ѡ анъ 692 сас виндекашъ дон олоци	13	къши шас блѣжжоритѣ тѣвернае къ тѣн до	22	нс фие пѣлѣрѣне дѣ ацен андѣлѣтѣан
5	Јанѣ Даа ши Георгѣ Йвидѣн дѣ Карансьеши	14	поци оатени ас фѣсѣ дѣши сѣ факъ	23	афѣрѣнци дѣ дѣтѣнезѣс ас Ѡшѣамѣ ши
6	Јарѣ Ѡ анъ 703 сас виндекашъ ла тѣор	15	шанѣз чѣпъци ла Чакѣва апон сас дѣсѣ	24	сас Ѡкъѣамѣ Ѡ сѣ есѣрѣкѣ дѣрѣ анда
7	тѣлѣс ас сѣ Јосифъ 12 вѣсци дѣ чѣтѣ	16	ла сѣ тѣлѣспирѣ ши дакъ нѣ ас вѣрѣтѣ	25	тѣан ас адѣсѣ сѣкѣри шас спѣрѣтѣ
8	Ѡ анъ 705 нанниѣ дѣ Ѡлѣтѣкоарѣ 25 дѣ	17	къласгъри сѣ дѣскѣдѣ поарѣ ас адѣсѣ	26	ѣшѣнае шас тѣнанѣ Ѡ есѣрѣкѣ рѣлѣжѣндѣ
9	андѣлѣтѣан фѣн блѣспѣтѣаци дѣ дѣтѣнезѣс	18	пѣѣ шас апринсь поарѣ шас тѣнанѣ		

1	ла фетноаре ши еѣе сас спѣлѣс гламѣ аѣгѣ	10	тѣан пѣшѣдѣ нѣтѣ ас тѣвинѣ ка винѣе.Јарѣ	19	тѣс спѣлѣс дѣ тѣлѣнае къласгъриѣорѣ
2	аѣпѣрѣ аѣгѣ тѣорѣлѣтѣамѣ ашн сѣ Јосифъ шас спѣам с	11	вѣзѣлѣ дѣлааци къ ѣшѣ нѣ тѣан винѣ ас вѣ	20	шн тѣс късѣспѣнѣ къ попоарѣе прѣ
3	пѣрѣамѣ ка тѣлѣашѣн дѣ жѣрѣтѣ. Јарѣ кълѣпенѣа	12	нниѣ аѣгѣ еи тарѣ кѣлѣ тѣс вѣзѣшѣ аша	21	поци:
4	андѣлѣтѣанѣорѣ сас дѣсѣ ла еѣе ши рѣлѣлѣ ас оѣши	13	сас Ѡгрѣзѣшѣ шас аѣато ла фѣгѣ карѣ Ѡко	22	Јарѣ Ѡ анъ 709 ла Ѡлѣтѣ нѣѣ адѣкѣ ла
5	пѣмѣ прѣ асѣнедѣ дѣ тѣорѣлѣшъ ши аѣлааци 9 карѣ	14	тѣор Јарѣ прѣ чѣн лѣвѣнци дѣ блѣспѣтѣ къ	23	сѣ тѣарѣе поѣорѣкѣ Јанѣ ас венѣниѣ ла
6	ас венѣниѣ къ еѣл сас грѣлѣниѣ ши еи сѣлѣтѣ	15	аѣгъри тѣс сѣосѣ дѣлѣ есѣрѣкѣ ши ас	24	сѣ тѣлѣспирѣе дон тѣорѣн аѣвѣлѣдѣ прѣ
7	прѣ фѣпѣ дѣрѣ Ѡ канѣ аѣ тѣс фѣаѣѣрѣамѣ прѣ	16	вѣрѣтѣ сѣн ашѣзѣ Ѡ пѣшѣри ка сѣн грѣжѣсѣкѣ	25	о пѣрѣтѣ прѣ ашѣ аѣмѣ тѣорѣкѣ ши ас
8	поци ка ашѣ тѣрѣзѣнѣтѣ дѣ сас олоциниѣ дѣ пѣлѣн ши	17	дѣрѣ оатени дѣлѣ самѣ карѣ орь фѣсѣтѣ ѣлѣнѣо	26	чѣрѣш сѣн слѣвоѣдѣ Ѡ сѣ тѣлѣспирѣе ...
9	дѣ поѣорѣе дѣс къзѣшѣтѣ жѣсѣ ши нѣгѣн вѣрѣн нѣ орь	18	шн прѣлѣсѣ фѣлѣтѣеѣе аорѣ чѣеѣ дѣавѣлѣшѣн		

Transliterare

Pavel Grecu dîn Timișoara s-au vindecat la mormîntu lu sf. Iosif dă cea mai grozavă boală care să cheamă lepră. Iară în anul 1692 s-au vindecat doi ologi: Ilie Daia [și] Gheorghe Avidei dîn Caransăbeș. Iară în anu 1703 s-au vindecat la mormântu lu sf. Iosif 12 betegi dă ciumă. În anu 1705, înainte dă Sinmicoară,

25 dă aidamaci sârbi blăstămați dă Dumnezeu și dă oameni, după ce-or aprins mai multe căși în Partoș, ș-au omorât 2 oameni, ș-au prădăluit o mulțime dă căși, ș-au batjocorit muerile, că măi do toți oamenii au fost duși să facă șanțu cetății la Ceacova. Apoi s-au dus la sf. mănăstire, și dacă nu au vrut călugării să deschidă poarta, au adus paie ș-au aprins poarta. Ș-au tunat, ș-au omorât 5 călugări. Iară starețu cu alți 4 frați și cu 18 fecioare dîn sat, care-au fugit în mănăstire, ca să nu fie pîngărite dă acei aidamaci afurișiți dă Dumnezeu, au intrat și s-au încuiat în sf. beserecă. Dară aidamacii au adus securi ș-au spart ușile, ș-au tunat în beserecă, rânjind la fecioare. Și ele s-au stîns glat lîngă altar, lîngă mormântul lui sf. Iosif, ș-au stat speriate ca mielușei dă jărtfă. Iară căpetenia aidamacilor s-au dus la ele și rînjînd au scuipat pră lespede dă mormânt, și aialalți 9 care au venit cu el, s-au grăbit și ei s-apuce pră fete, dară în clipa aia i-au fulgerat pră toți ca un trăznet, dă s-au ologit dă mâni și dă picioare, d-au căzut jos, și nici vorbi n-au mai putut, numa au mugit ca vitele. Iară văzând aialalți că aștia nu mai vin, au venit după ei, iară când i-au văzut așa, s-au îngrozit, ș-au loat-o la fugă, care încotro. Iară pră cei loviți dă blăstăm, călugării i-au scos dîn beserecă și au vrut să-i așeze în paturi, ca să-i grijască. Dară oamenii dîn sat, care or fost mînioși prîntu faptele lor cele diavolești, i-au smuls dîn mâinile călugărilor, și i-au căsăpît cu topoarele pră toți:

Iară în anu 1709, la Sânm. Ilie, adecă la sf. Mare Proroc Ilie, au venit la sf. mănăstire doi turci, adocând pră o targă pră un alt turc, și au cerut să-i sloboadă în sf. mănăstire ...

Traducere

Pavel Grecu din Timișoara s-a vindecat miraculos la mormântul sfântului Iosif de cea mai cumplită boală - lepră. În anul 1692, aici s-au vindecat doi ciungi: Ilie Daia [și] Gheorghe Avidei din Caransebeș.

În anul 1703 s-au vindecat la mormântul sfântului Iosif 12 bolnavi de ciumă.

În anul 1705, înainte de ziua sfântului Nicolae, 25 tâlhari sârbi, blestemați de dumnezeu și de oameni, după ce au incendiat mai multe case din localitatea Partoș, au omorât 2 oameni, și au jefuit o mulțime de case, batjocorind femeile ale căror bărbați erau plecați la Ceacova pentru întărirea canalului cetății.

După aceea s-au dus la mănăstire, și dacă nu au vrut călugării să deschidă poarta, au adus paie și au incendiat-o, năvălind în mănăstire, unde au ucis 5 călugări. Starețul mănăstirii, împreună cu patru călugări și optsprezece fecioare din sat, care, spre a nu fi pîngărite de acei tâlhari afurișiți de Dumnezeu, s-au refugiat în mănăstire, iar de acolo au intrat și s-au încuiat în biserică. Tâlharii însă au adus securi și au spart ușile bisericii, tăbărând asupra fecioarelor, rânjind. Acestea, speriate s-au strîns de îndată la altar, lângă mormântul sfântului Iosif, așteptând precum miei pregătiți de jertfă. Dar căpetenia tâlharilor s-a dus la ele, rânjînd și a scuipat pe lespede de mormânt, în timp ce restul de noua bărbați veniți cu el, s-au grăbit s-apuce fetele. În clipa aceea însă ceva i-a fulgerat pe toți, ca un trăznet, paralizându-le mâinile și picioarele. Aceștia au căzut la pământ, fără să mai poată scoate o vorbă, mugind ca vitele. Ceilalți văzând că primii nu

se mai întorc, au venit după ei, în biserică, dar când au văzut ce s-a întâmplat, s-au îngrozit și au luat-o la fugă, care încotro.

Pe cei loviți de blestem, călugării i-au scos din biserică și au vrut să-i așeze în paturi, spre a-i îngriji. Dar oamenii din sat, mânioși pentru faptele lor cele diavolești, i-au smuls din mâinile călugărilor și i-au căsăpit pe toți cu topoarele.

În anul 1709, de ziua sfântului Ilie, au venit la mănăstire doi turci, aducând pe targă un alt turc, și au cerut să fie lăsați să intre în mănăstire .

Izvoare

Arhivele carașovenești (anii 1010-1748): Arhivele Birta, fonduri feudale, redacția sârbă

LITERATURĂ

Birta, (2019): I. Birta, Afurisania lui Doja, Reșița.

Јовановић, (2000): Т. Јовановић, *Препис извода Хиландарског типика у збирци Румунске*

академије наука, Осам векова Хиландара, Историја, духовни живот, књижевност, уметност и архитектура, Међународни научни скуп, октобар 1998, САНУ, Научни скупови, књига ХСV, Одељење историјских наука, књига 27, Београд, 193–201.

Иван Бирта

ХИЉАДУГОДИШЊА ИСТОРИЈА СРБА У РУМУНСКОМ БАНАТУ

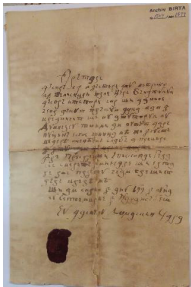
(НА ОСНОВУ ОРИГИНАЛНИХ РУКОПИСА, ЗАПИСА И ПРЕПИСА
КОЈИ СЕ ОДНОСЕ ЗА ПЕРИОД 1010–1954. ГОДИНЕ)

Рад доноси најраније потврде о присуству Срба у румунском Банату, ослањајући се на до данас необјављене рукописе сачуване у карашевским архивима (Архив Бирта, феудални фондови – српска редакција). Ови рукописи одражавају реално стање на терену, сходно записима Румунске православне митрополије и Банатске државе, и они се односе на период 1010–1954. године. Обрађени су првенствено документи који јасно потврђују постојање Срба на румунским банатским просторима. Да би се шире нагласио прелазак Срба из домовине у румунски Банат користили смо и друге архивске рукописе тамо где је било неопходно да се истакне основна идеја – хиљадугодишњи опстанак и присуство Срба у румунском Банату.

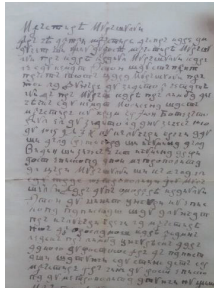
Kaо метод рада применили смо репродуковање докумената у факсимилу, при резолуцији која омогућава њихово даље проучавање и вредновање. Поред тога, текст је транскрибован, транслитерисан и донет у преводу на румунски језик. С обзиром на то да овај рад превазилази прописани обим који је издавач одредио, опис докумената биће објављен у целини у једном од будућих издања часописа, уколико се за тим буде показао интерес. Овај материјал уредсређен је на документарну вредност и посведочено древно присуство Срба у Румунији, што је основни циљ нашег рада.

Кључне речи: Атон, Бирга, Бранковић, Карансебеш, Морисена, Мориш, Србија, Србија.

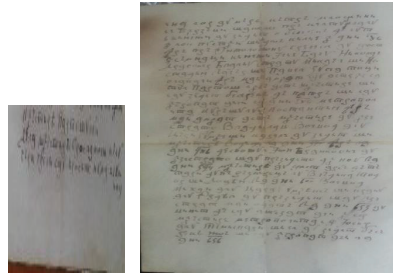
Араћаре 1699

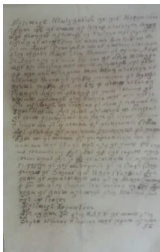
Манастире Муреşули

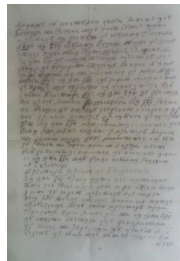
Манастире Партоşули

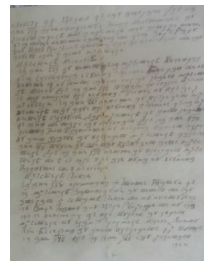
Манастире Цавранули
sau а Caransăbeşули

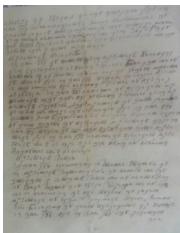
Манастире Ходоşули

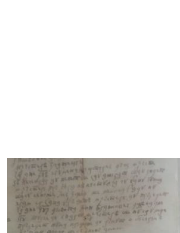
Манастире Исăули au Bezдинули

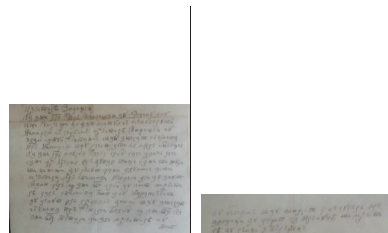
Манастире Месичули

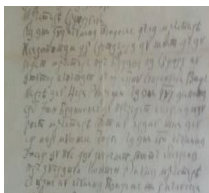
Манастире Златиће

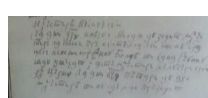
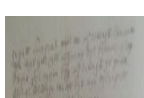
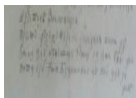
Манастире Водиће

Mănăstirea Singiorzului

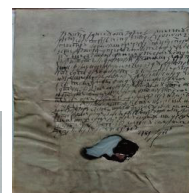

Mănăstirea Voiloviței

Mănăstirea Cusiciului

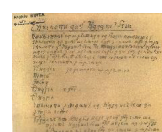
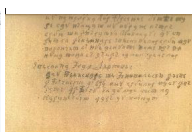
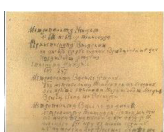
Iancu din Iaz

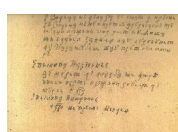
Gavrilă 1608

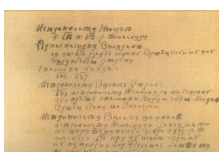
Pomialnicul lui Domaschin Udrea din anul 1696

Episcopii alu Caransăbeș

Episcopul Pamfile

Mitropoliții Timișoarei

